

Geneeskunde: Algemeen (deel 2)

J. Zalm

In ons verenigingsblad van maart/april 2021 stond het eerste deel van dit artikel. Na een introductie en verantwoording is een beschrijving gegeven van de geneeskunde op postzegels, in het bijzonder de geneeskunde in de oudheid.

In dit deel staan we stil bij de ontwikkeling van de gezondheidszorg in o.a. kloosters en ziekenhuizen.

De kloosters en verdere ontwikkelingen

Het woord klooster is afgeleid van het Latijnse begrip *claustrum*, hetgeen versperring, kooi, afgesloten ruimte betekent. We kennen dit begrip in het woord claustrofobie, wat angst voor het zijn in een afgesloten -kleine- ruimte betekent.

De eerste kloosters waren in feite grotten in moeilijk toegankelijke gebieden in de buitenwereld, zoals woestijnen, bergen en wouden, waar individuen zich terugtrokken en als heremiet of kluizenaar hun leven leidden. Aanvankelijk leefden ze solitair, maar in de loop van de tijden ontstonden er gemeenschappen van heremieten, zoals de Essenen, waardoor de latere kloosters tot hun huidige vorm tot ontwikkeling kwamen.

Vele vroege christenen trokken weg uit hun woonplaatsen om aan de hevige christenvervolgingen te ontkomen en vestigden zich vervolgens in verafgelegen, vaak onherbergzame gebieden. Zo zouden er in de 2^e en 3^e eeuw na Christus kloosters zijn ontstaan in de Egyptische woestijn.

Er ontstonden christelijke leefgemeenschappen, gebaseerd op de grondregels van de christelijke leer zoals contemplatie, gebed, armoede en studie.

In veel andere regio's van Europa waren het de kloosters, die toevluchtsoorden werden voor zieken en stervenden. De kloosters ontwikkelden zich meer en meer tot kenniscentra van de toenmalige geneeskunde.

In de vroege middeleeuwen werd de mensheid geconfronteerd met gruwelijke epidemieën zoals de pest, pokken, lepra en melaatsheid, alcoholvergiftigingen, geslachtsziekten, cholera en vele andere pestilenties. Men schat dat de pest in de middeleeuwen tussen de 70 en 100 miljoen slachtoffers heeft geëist wereldwijd. Deze slachtingen waren zo gruwelijk en mensonterend, dat vanuit de Rooms Katholieke moraal mensen ten diepste geraakt werden door dit alomvattende leed en zich door de door Jezus de Christus gepredikte barmhartigheid en zorg voor alle misdeelden gingen bezighouden met hulp en opvang van de slachtoffers. (afb. 1; De barmhartige Samaritaan; Vaticaan, Mi(1964)459). De kloosterlingen bezochten de zieken, vingden hen op, hielpen hen en brachten vertroosting. Het waren vooral de geestelijken als de broeders en zusters, die zich hieraan wijdden (afb. 2; Hongarije, Mi(1942)751)

Afb. 1

Afb. 2

De eerste aanzet hiertoe lijkt te zijn gegeven door Franciscus van Assisi, die leefde van 1181-1226 en een zoon was van een rijke koopman. Hij verzaakte zijn rijkdommen om zijn leven verder te wijden aan hulp aan minderbedeelden (**afb. 3**, Vaticaan, Mi(1977)699).

Een belangrijke rol heeft ook gespeeld Elisabeth van Thüringen. Zij was dochter van de Hongaarse koning, leefde van 1207-1231 en werd op 4-jarige leeftijd al uitgehuwelijkt aan Lodewijk IV van Thüringen. Zij had een bijna obsessieve affectie voor de armen en was sterk devoot.

Op 13-jarige leeftijd werd het huwelijk daadwerkelijk voltrokken (1220).

7 jaar later sterft haar man tijdens een kruistocht en trekt Elisabeth zich terug in een klooster, dat zij later omtrent tot waarschijnlijk het eerste ziekenhuis ter wereld in Marburg, waar zij de rest van haar leven wijdt aan de verzorging van zieken. (**afb. 4**; Monaco. Mi(1969)927)

Haar naam is bijna onlosmakelijk verbonden met ziekenhuizen en verpleeghuizen, zoals ook in Amersfoort tot voor kort. Maar ook aan de drie Elisabeth-vloeden van de Biesbosch in 1402, 1421 en 1424, die plaatsvonden op de naamdag van Elisabeth (19 november).

Vanaf deze tijd ontstaan ontwikkelingen, die van de kloosters én de persoonlijke inzet van religieuze mensen uitgaan en die hebben geleid tot het huidige bestaan van sanatoria, ziekenhuizen, verpleeginrichtingen, revalidatiecentra, hospices etc.

Afb. 3

Afb. 4

Van kloosters tot ziekenhuizen

In 764 werd in Lorsch een klooster werd gesticht (**afb.5**, Mi(201)3055). Onder het bestuur van keizer Karel de Grote ontwikkelde het klooster zich tot een "kenniscentrum" met betrekking tot de toenmalige geneeskunde en hadden de kloosterlingen toegang tot een uitgebreide bibliotheek. Het eerste westerse geneeskundig standaardwerk, *de Farmacopoea* is samengesteld in het klooster van Lorsch.

Een Sanatorium is een herstellingsoord voor chronisch zieke patiënten. Het verblijf is in principe tijdelijk en zij dienen vooral bij TBC, Astma en zenuwlijden.

(**afb.6**, Mi(1927)toeslagzegel 6; afbeelding Sanatorium voor Postbeambten.)

Afb. 5

Afb. 6

Het sanatorium Zonnestraal (**afb. 7**, (NVP(2018)3680) is ontworpen door architect Jan Duiker in samenwerking met Bernard Bijvoet en Jan Gerko Wiebenga. De oorspronkelijke functie van het gebouw was ter revalidering van diamantslijpers met T.B.C. Het hoofdgebouw is in 1928 geopend en in 1931 werd er het paviljoen Dresselhuys aan toegevoegd. In 1957 werd het een algemeen ziekenhuis te Hilversum. Nu is het complex een bruisend bedrijventerrein, met vergaderruimtes en ruimte voor de ideale heidedag. Maar ook als je er niet werkt of vergadert, valt hier nog veel te beleven. Er is een brasserie met ruimtes voor congressen en evenementen, een wijngaard, een kweker, een landgoedwinkel met een idyllische zelfpluktuin, zorgwoningen en een heerlijke camping. Ook is er nog een medische relatie door de vestiging van de Xpert Clinics (hand- en polszorg).

Afb. 7

Ziekenhuizen hoef ik u niet nader te omschrijven: In nagenoeg alle landen ter wereld zijn wel ziekenhuizen te vinden, waarvan vele naam hebben gemaakt. Voorbeeld hiervan is het Grootte Schuur ziekenhuis in Zuid-Afrika waar de eerste harttransplantatie ter wereld met succes werd uitgevoerd (**afb.8**, Mi(1969)382).

Afb. 8

Dit ziekenhuis werd opgericht in 1938 en wordt nu beschouwd als het belangrijkste ziekenhuis van de medische faculteit van de universiteit van Kaapstad, Zuid Afrika. De naam Grootte Schuur verwijst naar het gebouw, dat door Nederlandse kolonisten werd neergezet toen in de 17^e eeuw Kaapstad werd gesticht. Het Grootte Schuur ziekenhuis werd wereldberoemd nadat in 1967 er de eerste geslaagde menselijke harttransplantatie met succes werd uitgevoerd door dr. Ch. Barnard. Heden ten dage is het ziekenhuis ook vermaard om zijn trauma-units, de afdeling anesthesiologie en interne geneeskunde.

Nog enkele voorbeelden van ziekenhuizen op postzegels:

Afb. 9

Het centre hospitalier princesse Grace (afb. 9, Mi(1959)605) is het enige openbare ziekenhuis in Monaco. Het gebouw is ontstaan in 1902 onder de naam Hopital Prince Albert en omgedoopt naar de naam van Princesse Grace de Monaco in 1958. Het ziekenhuis telt 759 bedden, verdeeld over drie hoofd vleugels en heeft nauwe banden met het rode kruis van Monaco.

Voorbeelden van ziekenhuizen in andere werelddelen :

Afb.10

Afb. 11

Afb. 12

Afb. 10: India: St.Stephanus Hospitaal Dehli (Mi(1985)1036;

Afb. 11: USA: Algemeen ziekenhuis Mi(1986)1739;

Afb. 12: Nepal: oogkliniek in Nepal Mi(1999)682.

Revalidatiecentrum en Verpleeginrichting

Dit zijn centra, waarin mensen worden opgenomen om te herstellen van ernstige ziekten, trauma's en naweën van ernstige ziekten zoals kanker en Covid-19.

Daarnaast worden de patiënten getraind in het leren omgaan in het dagelijkse leven met definitieve afwijkingen en de gevolgen door onherstelbare schade, die is opgelopen. (**afb.13**, NVPH(1981)683)

Voorbeelden hiervan zijn : het omgaan met protheses, rolstoel functie trainingen, aanleren van hanteren van aangepaste hulpmiddelen et cetera.

Hospice

Een hospice is een instelling met een huiselijke sfeer om patiënten, die zijn uitbehandeld en in een terminaal stadium van hun ziekte verkeren, een optimaal kwalitatieve begeleiding te geven gedurende de laatste periode van hun leven.

Het betreft hier veelal mensen in het eindstadium van ziekten als kanker, ALS, MS, dementie et cetera (**afb. 14**, Mi(1999)3074).

Afb.13

Afb. 14

Afb. 15

Openluchtscholen

In het begin van de vorige eeuw ontstaat het idee om scholen te ontwerpen voor kinderen met TBC of mogelijke aanleg daarvoor. Aanvankelijk werden de lessen zoveel mogelijk in de buitenlucht gegeven, maar dit was niet in alle klimaatzones optimaal te realiseren.

Men ging toen over tot het bouwen van scholen in een zoveel mogelijk natuurlijke omgeving en extra hygiëne voorzieningen, meer geavanceerde ventilatiesystemen en vaak ook een uitgebreid inlassen van rust, ontspannings- en overblijf mogelijkheden. In latere jaren werden naast kinderen met tuberculose ook kinderen met andere fysieke gezondheidsproblemen zoals hartaandoeningen, Astma en stofwisselingsstoornissen toegelaten. Op de postzegel (afb. 15, NVPH(1969)922) staat de eerste openluchtschool, in Amsterdam, uit 1930. Ook in Amersfoort was een openluchtschool, aan de Hobbemastraat. Nu woonhuis annex kantoor.

Overige mogelijkheden en ontwikkelingen

Met name ontwikkelden zich in de Scandinavische landen speciale mogelijkheden om aan de gezondheid aandacht te besteden. Voorbeeld zijn de sauna's, waar hete lucht in afgesloten kamers wordt ingebracht en tevens bepaalde applicaties zoals wisselbaden, infrarood bestralingen, voetbaden, massages, behandelingen met etherische oliën et cetera worden aangeboden.

Op IJsland heeft men ook nog de natuurlijke vulkanische zwavelmeren, die lekker warm zijn en een weldaad voor de huid. Het zijn als het ware natuurlijke open lucht centra, bestaande uit een vulkaankrater zwavel meer. Huidaandoeningen en ook reumatische klachten worden in een dergelijk zwavelmeer behandeld (afb. 16, Mi(1977)526

Mijn vrouw en ik hebben in de 80er jaren tijdens onze IJsland trip een dergelijk kratermeer bezocht en erin gezwommen. Een heerlijke ontspannende ervaring, maar je stinkt later wel naar rotte eieren.

Afb. 16

Afb. 17

Afb. 18

Her en der in de wereld zijn er plaatsen en omstandigheden, welke een heilzame uitwerking zouden kunnen hebben op mensen met veelal chronische klachten. Het gaat hier meestal om pelgrimsoorden waarvan in Europa wel de bekendste is Lourdes van Bernadette Soubirous. (afb. 17, Mi(1958)283; afb. 18 Mi(1958)591)

Ten slotte

Ter afsluiting van dit artikel wil ik Uw aandacht nog vestigen op het volgende:

De reguliere geneeskunde hanteert als soort logo de Esculaap. Dit teken van de geneeskunde wordt nogal eens foutief aangegeven. Het teken wordt gekenmerkt door één slang, die zich om een staf gekronkeld heeft!

HET IS ONJUIST als aangegeven wordt dat er 2 slangen om een staf gekronkeld zijn!! 2 slangen wijzen namelijk op de staf van de boodschapper van de goden Hermes en niet naar die van Asklepios!
(afb. 19, Mi(2000)107: onjuist) (afb. 20, Mi(1988)798, juist)

Afb.19

Afb. 20

Deze studie is ook voor mijzelf weer interessant gebleken. Ik ontdekte, dat ik geen kennis had van een aantal zaken zoals de Egyptische en Mayagoden der geneeskunde en ik heb bij het zoeken van bijbehorende zegels toch ook weer wat ontbrekende exemplaren ontdekt.
Dus er is voor mij weer een nieuw mancolijstje ontstaan!

J. Zalm

Van de Bestuur

Voorankondiging Algemene Leden Vergadering (ALV) AFV (Amersfoortse Filatelisten Vereniging)

Traditiegetrouw houdt de AFV tijdens de verenigingsavond in maart haar jaarlijkse ALV. Dit jaar was dit dus ook weer niet mogelijk door Corona, maar wordt deze gehouden op 28 juni 2021.

Zoals u van het bestuur gewend bent ontvangt u tijdens de bijeenkomst een keurig ingebonden jaarverslag.

In dit verenigingsblad van mei/juni is de agenda dan ook geplaatst.

Om u alvast de gelegenheid te geven er over na te denken.....:

Nadrukkelijk wordt het op prijs gesteld om bestuurlijke aanvulling te krijgen.

Niet in de laatste plaats omdat enige bestuursleden statutair aftredend zijn.

- Secretaris Rondzendverkeer intern (niet herkiesbaar)
- Secretaris (niet herkiesbaar)
- Veilingmeester (herkiesbaar)
- Redacteur (zoekt hulp)

De voorzitter en secretaris staan open voor uw initiatieven.